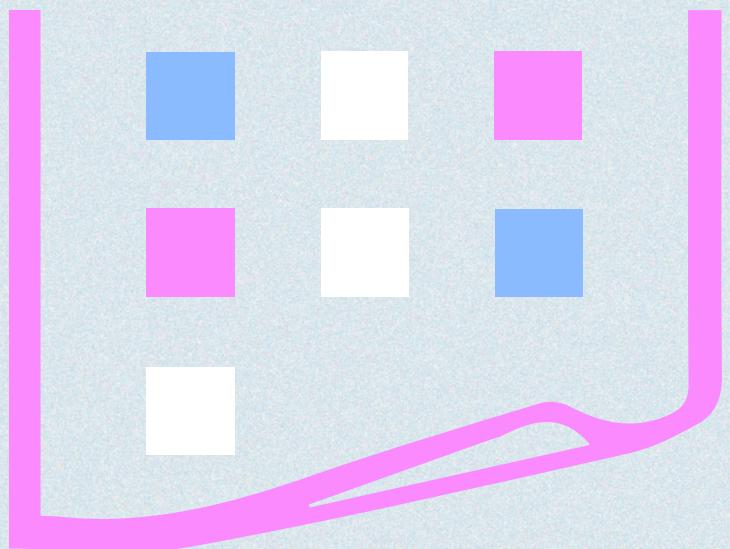


Godišnji izvještaj



N
O
R
M
A
L
I
Z
A
T
I
O
N
S

A large, faint, light-purple text block on the right side of the page contains the words 'NORMALIZACIJS'. The letters are stacked vertically in a large, bold, sans-serif font.

UVOD

Godina u kojoj ovaj izvještaj nastaje označava deceniju pregovora Crne Gore u okviru procesa pristupanja EU, ali i deceniju od organizovanja prve Povorke Ponosa. Za to vrijeme, Crna Gora se dičila pozicijom „lidera u regionu“ po pitanju poštovanja ljudskih prava LGBTQ osoba, čime je omogućavan pinkwashing¹. Uprkos, a možda i zahvaljujući samo deklarativno liderskoj poziciji u regionu u EU integracijama, Crna Gora je vrlo brzo došla do zemlje u kojoj je za devet mjeseci ubijeno najmanje pet žena², organizovana **debata** o pravu na abortus na Javnom servisu³, u kojoj ne samo da je bilo uvaženo mišljenje Srpske pravoslavne crkve, već je svještenik Gojko Perović bio jedan od govornika, pritom zagovarajući zabranu abortusa pod maskom branjenja demokratije. Govor mržnje je postao stalno zastupljen i u Skupštini Crne Gore⁴, naročito targetirajući žene, LGBTQ osobe i osobe sa invaliditetom. Visok stepen tolerancije i okljevanje u osuđivanju ovakvih stavova, osnažilo je jednu nasilnu atmosferu, u kojoj poslanici odbijaju da se izvine za izgovorenu riječ⁵.

Sve navedeno ukazuje da se unapređenju ljudskih prava i rodnoj ravnopravnosti godinama pristupalo formalistički, a ne suštinski, što u vremenu globalne ekonomske i društvene krize, dolazi na naplatu.

Ovo su samo neki od izazova, koji pokazuju jačanje antirodnih narativa, koji kao i u ostatku svijeta, i u Crnoj Gori jačaju još od 90tih, dok vrlo često istovremeno izostaje snažna (re)akcija feminističkog pokreta, koji se svodi na nekoliko aktivnih, neumornih i glasnih feminističkih organizacija. U tom kontekstu, ovaj izvještaj ne samo da analizira određene segmente stanja rodne ravnopravnosti u odnosu na ljudska prava TIRV zajednice, već služi kao prikaz aktivnog angažmana TIRV osoba da se suprotstave problemima koje kreiraju antirodne politike kroz pružanje ličnog doprinosa rodnoj ravnopravnosti i borbi, ne samo za ljudska prava, već za cijelokupnu demokratiju u Crnoj Gori.

¹ Pinkwashing je strategija promocije zaštite LGBT prava kao dokaza liberalizma i demokratije, posebno da bi se odvratilo ili legitimizovalo nasilje nad drugim zemljama ili zajednicama. Koncept je koristila Sarah Schulman 2011. godine u odnosu na odnose s javnošću izraelske vlade, i povezan je sa homonacionalizmom, iskorištavanjem seksualnih manjina za opravdanje rasizma i ksenofobije.

<https://www.facebook.com/Queer.Montenegro/photos/a.219068491579494/2092611680891823/>

² NIŽU SE ŽRTVE PORODIČNOG NASILJA: Sistem kao saučesnik u zločinu, Monitor, 1. Jul 2022, Dostupno na:

<https://www.monitor.co.me/nizu-se-zrtve-porodicnog-nasilja-sistem-kao-saucesnik-u-zlocinu/>

³ Posle pola vijeka od prava na abortus u Crnoj Gori pravi se pitanje, Slobodna Evropa, 17. Maj 2022, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/31855117.html>

⁴ Osude novih napada Demokratskog fronta na LGBTQ u Crnoj Gori, Radio Slobodna Evropa, 23. decembar 2021,

Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-demokratski-front-lgbtiq/31623211.html>

⁵ Vučurović: Neka me smijene sa mjesta predsjednika Odbora, važnija su mi uvjerenja od funkcije, Portal Standard, 25. decembar 2021,

Dostupno na: <https://www.standard.co.me/politika/vucurovic-neka-me-smijene-sa-mjesta-predsjednika-odbora-vaznija-su-mi-uvjerenja-od-funkcije/>

U ovoj izazovnoj godini, zabilježili smo porast govora mržnje i slučajeva diskriminacije i nasilja. Dodatno, u ovoj godini zabilježen i napad na dom našeg aktiviste Nikole Ilića, te trans aktivistkinju Hanu Konatar⁶. Ovakvi slučajevi, kao i slučajevi napada na LGBTIQ Drop in centar⁷, koji su se desili više puta⁸ tokom godine, znatno su otežali rad aktivista i aktivistkinja, te uz govor mržnje, osnažili hostilnu atmosferu prema braniteljkama i braniocima ljudskih prava, demokratije i društvene pravde.

Na sve ove izazove, odgovorile/i smo jačanjem naših socijalnih servisa podrške zajednici, jačim uvezivanjem sa feminističkim pokretom i drugim pokretima, kolektivima i individuama koje se bore za ljudska prava i demokratiju u Crnoj Gori, regionu i Evropi. Ojačali/e smo naš tim, kroz unaprijeđeno znanje i vještine za prikupljanje finansijskih sredstava, kroz jačanje kolektivne brige i znanja u oblasti zagovaranja, aktivizma i građanske participacije.

Bile/i smo prisutni i aktivno podržali brojne proteste i borbe za ljudska prava, reagovale/i na brojna kršenja ljudskih prava, kao i sužavanje prostora za rad nevladinih organizacija, te sveukupno bili/e budni/e i aktivni/e sa ciljem da sačuvamo ostvareni napredak demokratije i doprinesemo alternativnim rješenjima kako kroz institucionalne, tako i vaninstitucionalne kanale.

U potpunosti svjesne/i da godišnji izvještaj može da prikaže samo vrh brijege svega urađenog i postigutog, kao i uloženog rada i brige prema kako zajednici koju predstavljamo, tako i društvu uopšte, predstavljamo svima koje interesuje naš rad, sa zadovoljstvom, godišnji izvještaj rada Spektre za 2022. godinu.

⁶ Aktivisti LGBTIQ zajednice: Polomljena vrata od stana u kojem živimo, pronađen počinilac, Vijesti, 1.10.2022., dostupno na:

<https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/624016/aktivsti-lgbtiq-zajednice-polomljena-vrata-od-stana-u-kojem-zivimo-pronadjeni-pocinilac>

⁷ Napadnut LGBTIQ Drop in centar u Podgorici, RTCG Portal, 23.7.2022., Dostupno na:

https://www rtcg me/vijesti/crna_hronika/371219/napadnut-lgbtiq-drop-in-centar-u-podgorici.html

⁸ Privedeni napadači na LGBTIQ Drop in centar: Jedan ima 14 godina, drugi 16..., Portal Analitika,

21.12.2022. <https://www.portalanalitika.me/clanak/privedeni-napadaci-na-lgbtiq-drop-in-centar-jedan-ima-14-godina-drugi-16>

Koji su naši projekti?

Asocijacija Spektra je tokom 2022. godine uspješno implemen-tirala **6** projekata, i započela realizaciju još **5** projekata, koji su kroz širok spektar aktivnosti i veliki doseg doprinijeli ostvarivanju organizacionih ciljeva i pozitivnim promjenama na svim relevantnim poljima. Dodatno, Spektra je dobila operativnu podršku od **4** donatora (FRIDA, Mama Cash, International Trans Fund i Legal Empowerment Fund) tokom 2022. godine, te uz navedene obez-bijedila podršku još **2** donatora za 2023. godinu (Smart Balkans i Equality Fund), koji nijesu projektno orijentisani, sa ciljem po-drške našim ciljevima i vrijednostima, te daljem razvoju organi-zacije.



projekti koje smo realizovali

1

projekat

“The Gender diversity – the core of gender equality”

Projekat “**The Gender diversity – the core of gender equality**” počeo je sa implementacijom u 2021. i završio je u 2023. godini. Podržan je od strane Reaktor (Reactor – Research in Action), European Comission, SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency), Albanian Women Empowerment Network (AWEN), Rights for all from BiH, Kosovo Women’s Network (KWN), Centar za ženska prava (CŽP), Kvinna till Kvinna Foundation from Sweden. Budžet za projekat je iznosio **14 860 eura**. Glavna tema projekta je unapređenje rodne ravnopravnosti sa fokusom na ljudska prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba.

2

projekat

“The Time for TRANSforming Democracy is now”

Projekat “**The Time for TRANSforming Democracy is now**” podržala je ERA (ERA – Savez za jednaka prava LGBTI osoba), a budžet je iznosio **12 000 eura**. Tema projekta je podrška transrodoj, rodno varijantnoj i interpolnoj zajednici da se aktivno zalaže za svoja ljudska prava, demokratiju i proces integracije u EU, odnosno jačanje aktivističkih kapaciteta same zajednice i nivoa njihove političke participacije.

3

projekat

„Osnaživanje transrodnih, rodno varijantnih interpolnih žrtava nasilja“

Projekat „Osnaživanje transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih žrtava nasilja“ je podržan od strane Ministarstva finansija i socijalnog staranja. Budžet za projekat je **21 376 eura** i počeo je sa implementacijom u 2021. godini sa predviđenim trajanjem od **12 mjeseci**. Tema projekta je unapređenje kvaliteta života transrodnih, rodnovarijantnih i interpolnih osoba kroz unapređenje kapaciteta organizacije za razvoj jedinog trans-specifičnog savjetodavnog servisa u Crnoj Gori, te samog osnaživanja žrtava kroz inovativne oblike podrške poput psiholoških radionica i radionica samoodbrane.

4

projekat

“Towards Intersectional Feminism in the Balkans!”

Projekat “Towards Intersectional Feminism in the Balkans!”, sprovodili/e smo partnerski sa Trans Mrežom Balkan, Udrugom kolekTIRV iz Hrvatske i Talas is Srbije. Projekat je podržala ILGA-Europe, u iznosu od **19 989 eura**. Kroz projekat je kreirana TransFeministička Platforma, kao prostor koji okuplja preko **70** feministkinja i feministu iz cijelog regiona, kako bi diskutovali o gorućim feminističkim temama. Lansiran je prvi transfeministički magazin PlaTForma, te je organizovano niz posjeta feminističkim događajima u Crnoj Gori, Srbiji i Hrvatskoj.

5

projekat

„Crnogorsko društvo u znaku transrodne sinergije“

Projekat „Crnogorsko društvo u znaku transrodne sinergije“ je podržan od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava“. Budžet za projekat je **12 300 eura** i projekat je počeo sa implementacijom u 2021. godini sa predviđenim trajanjem od **12 mjeseci**. Tema projekta je osnaživanje zajednice transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba za zalaganje za sopstvena prava kroz podizanje svijesti o značaju političke participacije, podizanje svijesti o interseksionalnom pristupu rodnoj ravnopravnosti i prepoznavanju višestruke diskriminacije u opštoj populaciji, te i ostvarivanje višeg nivoa svijesti među relevantnim institucijama i nevladinim organizacijama u odnosu na kreiranje i implementiranje rodnih politika koje su inkluzivne i interseksionalne.



**Projekti koje
smo započeli/e
i nastavljamo
tokom 2023**

1

projekat „TransVoices of Montenegro: Leading the way towards gender equality“

Projekat „**TransVoices of Montenegro: Leading the way towards gender equality**“ je podržan od strane TGEU-a (Transgender Europe). Budžet iznosi **16 000 \$**. Projekat je počeo sa implementacijom u 2022. i završio se u 2023 godini. Glavna tema ovog projekta je povećanje kapaciteta trans lidera u Crnoj Gori korištenjem inovativnih i interaktivnih edukativnih metoda te i stvaranje strategija zagovaranja.

2

projekat „Sistemska TRANzicija ka jednakosti“

Projekat „**Sistemska TRANzicija ka jednakosti**“ je podržan od strane ambasade SAD u Podgorici. Budžet je **45 500 \$**. Projekat je počeo sa implementacijom u 2022. i nastaviće se u 2023. godini. Svrha ovog projekta je da poboljša status transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba u Crnoj Gori kroz seriju aktivnosti, koje imaju cilj da osnaže TIRV zajednicu da aktivno učestvuje u političkim procesima koji se tiču zajednice. Tema je takođe zagovaranje za pravno prepoznavanje roda zasnovano na samoodređenju i poboljšavanje TIRV-specifične zdravstvene zaštite kroz zagovaranje.

3

projekat “Pravno prepoznavanje roda - korak ka inkluzivnim politikama”

Projekat “**Pravno prepoznavanje roda - korak ka inkluzivnim politikama**” podržan je od strane Centra za građansko obrazovanje (CGO) u iznosu od **31 977 eura**. Projekat je počeo sa implementacijom u 2022. godini, a tema projekta je doprinos unapređenju kvaliteta života transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba u Crnoj Gori kroz usvajanje Zakona o pravnom prepoznavanju roda, unapređenje stepena društvenog prihvatanja TIRV osoba, te osnaživanja TIRV zajednice na aktivnu participaciju u ostvarivanju svojih prava kroz rad psihosocijalnih servisa podrške.

projekti koji su započeti tokom 2023.

1

projekat “Podrška, osnaženje, istraživanje – sistemski odgovor na rodno zasnovano nasilje nad TIRV osobama”

Projekat **“Podrška, osnaženje, istraživanje – sistemski odgovor na rodno zasnovano nasilje nad TIRV osobama”** podržan je od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja. Budžet za projekat iznosi **28 240 eura**, a tema projekta je unapređenje kvaliteta života transrodnih i rodno varijantnih osoba i njihovoj integraciji u društvo kroz osnaživanje ključnim psiho-socijalnim servisima i edukacijom, kroz uključenost i vidljivost na kulturnoj sceni Crne Gore, te i unapređenje zakonodavnog okvira i njegovu implementaciju, kao i povećanje stepena društvenog prihvatanja rodnih razlicitosti.

2

projekat “Pravno prepoznavanje roda – korak ka jednakosti”

Projekat **“Pravno prepoznavanje roda – korak ka jednakosti”** podržan je od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, a predviđeni budžet iznosi **18 800 eura**. Tema projekta je unaprijeđenje stepena senzibilisanosti u lokalnim samoupravama za rad sa transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama, te i uspostavljanje normativnog okvira kojim se reguliše pravno prepoznavanje roda u Crnoj Gori u skladu sa međunarodnim standardima.

Program za rad sa zajednicom



Tokom 2022. godine, zabilježili smo porast nasilja i govora mržnje prema LGBTI osobama, uključujući i probleme i poteškoće, te i postojeće izazove koji još uvijek nijesu riješeni. Tokom 2022. Asocijaciji Spektra je prijavljeno **5 slučajeva** nasilja i/ili diskriminacije, od čega je samo **jedan** slučaj prijavljen nadležnim institucijama.

Na navedenu situaciju, Spektra je odgovorila jačanjem svojih servisa podrške poput individualnih konsultacija i vršnjačke podrške, kao i grupe samopodrške, te i uvođenjem novih inovativnih servisa poput psiholoških radionica, koje se održavaju u prosjeku 2 puta mjesečno, te i bokserskih radionica osnaživanja, kako za samoodbranu i nošenje sa nasiljem, tako i za suočavanje sa internalizovanom transfobijom i neprihvatanjem sopstvenog tijela, koje se održavaju svake subote.

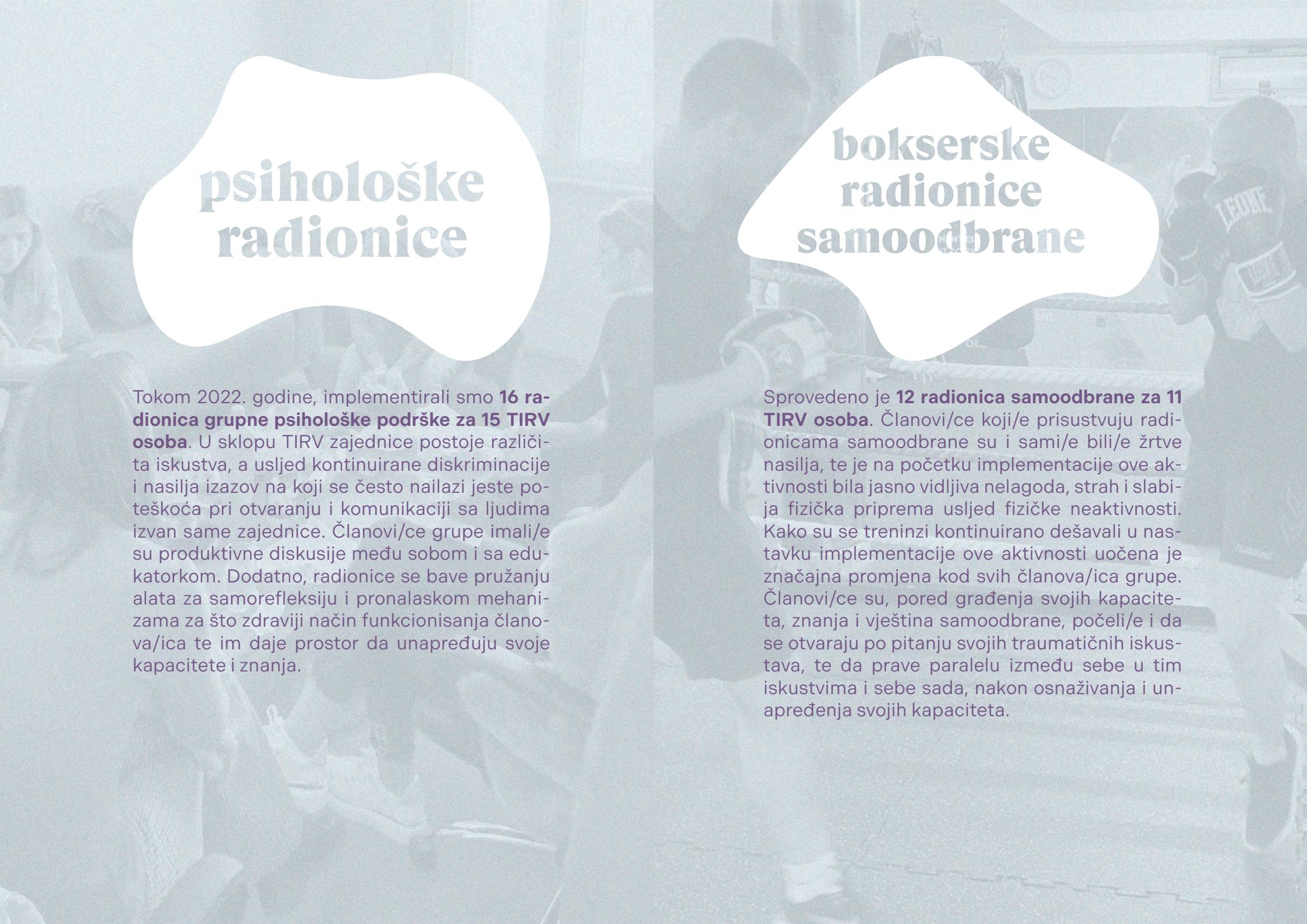
grupa samopodrške

Tokom 2022. godine, održali smo **35 grupa samopodrške za 25 TIRV osoba**. U grupi su obrađivane teme: socijalizacija i kreativnost, mentalno zdravlje kao skup navika i moć dijeljenja; a u sklopu ovih tema grupa se bavila i temama: **zbližavanje u zajednici, razgovori o potrebama zajednice, lične sposobnosti, snaga pojedinca/ke i grupe, rješavanje problema, mogućnosti, prihvatanje tijela i zdravi stilovi života kroz rekreaciju i sport, osvješćivanje rodnih stereotipa, lična percepcija trans iskustva, postavljanje granica, zbližavanje u zajednici, opresija i opresori, rad na sebi, građenje odnosa, filmske večeri, kreativnost, nošenje sa bolom, toksična maskulinost, rodno zasnovano nasilje, prava garantovana zakonom, zdravlje, zajedništvo, solidarnost, briga o sebi i drugima.**

Individualne konsultacije i vršnjačka podrška

Ukupno tokom 2022. sproveli smo **544 individualne konsultacije za 27 osoba**. Individualne konsultacije su implementirane od strane 2 aktivista.

U okviru ovog servisa, sproveli smo **33 facilitacije** zdravstvenim uslugama, od čega je pružena je podrška za **4** nove osobe u odnosu na pristup procesu prilagođavanja pola, te je samim tim unaprijeđen kvalitet njihovog života; dok je facilitiran pristup zdravstvenoj podršci u oblasti mentalnog zdravlja za **4** transrodne osobe. Pružena je podrška za **1** transrodnu osobu u odnosu na traženje smještaja, te je samim tim prevenirana situacija potencijalnog beskućništva u vremenu krize. Pružena je podrška za **3** trans osobe prilikom zapošljavanja i ekonomskog osnaženja. Pružena je podrška za **3** trans osobe za administrativne zahtjeve (promjena imena/oznake pola/ostalo). Pružena je podrška za traženje azila/privremenog boravišta za **6** transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba. Pružena je podrška za prijavljivanje/ procesuiranje nasilja i/ili diskriminacije za **7** transrodnih osoba.



psihološke radionice

Tokom 2022. godine, implementirali smo **16 radionica grupne psihološke podrške za 15 TIRV osoba**. U sklopu TIRV zajednice postoje različita iskustva, a uslijed kontinuirane diskriminacije i nasilja izazov na koji se često nailazi jeste potekoća pri otvaranju i komunikaciji sa ljudima izvan same zajednice. Članovi/ce grupe imali/e su produktivne diskusije među sobom i sa edukatorkom. Dodatno, radionice se bave pružanju alata za samorefleksiju i pronalaskom mehanizama za što zdraviji način funkcionisanja članova/ica te im daje prostor da unapređuju svoje kapacitete i znanja.

bokserske radionice samoodbrane

Sprovedeno je **12 radionica samoodbrane za 11 TIRV osoba**. Članovi/ce koji/e prisustvuju radionicama samoodbrane su i sami/e bili/e žrtve nasilja, te je na početku implementacije ove aktivnosti bila jasno vidljiva nelagoda, strah i slabija fizička priprema uslijed fizičke neaktivnosti. Kako su se treninzi kontinuirano dešavali u nastavku implementacije ove aktivnosti uočena je značajna promjena kod svih članova/ica grupe. Članovi/ce su, pored građenja svojih kapaciteta, znanja i vještina samoodbrane, počeli/e i da se otvaraju po pitanju svojih traumatičnih iskustava, te da prave paralelu između sebe u tim iskustvima i sebe sada, nakon osnaživanja i unapređenja svojih kapaciteta.

aktivistički trans kamp

Asocijacija Spektra organizuje Aktivistički Trans kamp u kontinuitetu, svakog ljeta od 2018. godine, za članove/ice transrodne zajednice.

U periodu **od 26.7.2022. do 30.7.2022.** na Žabljaku sproveden je peti po redu Aktivistički trans kamp. Kampu je prisustvovalo **12 transrodnih osoba.**

Za vrijeme trajanja kampa sprovedene su različite zabavne i edukativne radionice poput radionica iz oblasti mentalnog zdravlja vođenih od strane stručnjakinje iz navedene oblasti, umjetničke radionice sa ciljem podsticanja kreativnosti, radionice o zelenim politikama, feminističke radionice kao i Teatar potlačenih koji je forma interaktivnog pozorišta čiji je tvorac brazilski reditelj i aktivista Augusto Boal. Bogatstvo Teatra potlačenih leži u umjetničkoj snazi koja podstiče promjene u realnosti.

Aktivistički trans kamp omogućava osobama iz transrodne zajednice da se konektuju, jačaju osjećaj solidarnosti, osnažuju, te zajedno uče o različitim temama od značaja, i, što je posebno važno, daje članovima prostor za zabavu i druženje koji je neophodan, ne bi li se gradila brižna i solidarna zajednica.

Zagovaranje

Tokom 2022. godine, održali/e smo brojne sastanke, doprinijeli/e različitim međunarodnim i nacionalnim izvještajima, izdale/i 3 publikacije i organizovale/i 2 javna događaja.

Tokom 2022.godine članovi/ice Asocijacije Spektra učestvovali/e su na **34** sastanaka sa državnim institucijama (**9**), međunarodnim institucijama i organizacijama (**18**), kao i lokalnim i regionalnim nevladinim (**7**) organizacija. Sveprožimajuća tema sastanaka bila je interseksionalna rodna ravnopravnost, dok su neke od specifičnih tema bile položaj i prava TIRV osoba u Crnoj Gori, uključivanje pitanja TIRV osoba u agende rodne ravnopravnosti, zdravstvena zaštita TIRV osoba, izgradnja snažog i ujedinjenog pokreta za ljudska prava u Crnoj Gori, itd.

Neki od aktera sa kojima je Spektra održala sastanke su **Kvina till Kvina, ambasada Ujedinjenog Kraljevstva, ambasada Sjedinjenih američkih država, ambasada Švedske Evropska delegacija, Unicef, NDI, Savjet Europe, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava Crne Gore, Direktorat za anti-diskriminaciju - Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Socijalni savjet Crne Gore, Ministarstvo javne uprave, Klinički centar Crne Gore, Montefarm, kao i brojne nevladine organizacije, neformalne grupe i donosioci/teljke odluka.**

Kao rezultat naših zagovaračkih aktivnosti, bliže smo rodnoj ravnopravnosti koja uključuje transrodne, rodno varijantne i interpolne osobe, unapređenju zakonskih rješenja koja će omogućiti pravno prepoznavanje roda bazirano na samoodređenju, kao i boljoj i kvalitetnijoj zdravstvenoj zaštiti i unaprijeđenoj političkoj i građanskoj participaciji TIRV osoba u Crnoj Gori.

Fokus naših zagovaračkih aktivnosti baziran je na 3 cilja:

- Unapređenje zakonodavnog okvira koji će omogućiti pravno prepoznanje roda bazirano na samoodređenju
- Unapređenje zdravstvene zaštite za transrodne osobe
- Uključenje pitanja transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba u pitanja rodne ravnopravnosti, demokratije i građanske i političke participacije

Unapređenje zakonodavnog okvira koji će omogućiti pravno prepoznanje roda bazirano na samoodređenju

U martu 2022. godine, Spektra je postala članica **Radne grupe za izradu nacrt-a Zakona o pravnom prepoznavanju roda baziranom na samoodređenju**, koja je oformljena od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Spektra je u **julu**, organizovala seminar za **Radnu grupu uz podršku Savjeta Evrope i delegacije Evropske unije u Crnoj Gori**, na kojem su govorili/e ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Đeka, ambasadorka delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Cristina Oana Popa, kao i Evgenia Giakomopolou, šefica kancelarije Savjeta Evrope u Crnoj Gori. U **decembru**, uz podršku Savjeta Evrope i partnerstvu sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, organizovali smo **dvodnevni sastanak Radne grupe**, na kojem smo i kreirali/e prvu verziju nacrt-a Zakona.

Unapređenje zdravstvene zaštite za transrodne osobe

Tokom 2022. godine, aktivno smo se bavili pokušajem rješavanja nestašice hormona estradiola koji je potreban kako transrodnim, tako i ženama koje nijesu transrodne. U odnosu na to imale/i smo više sastanaka sa predstavnicima/cama Kliničkog centra Crne Gore i Montefarma. Na ovim sastancima smo adresirali problem nestašice hormonske terapije estradiola za transrodne žene, kao i mapiranje ljekara/ki koji mogu da se uključe u rad sa transrodnim osobama unutar KCCG. Osim toga, slali smo zahtjeve za sastanke Fondu za zdravstveno osiguranje, kao i Ministarstvu zdravlja, na koje nije odgovoreno. Reagovali/e smo javno, samostalno i sa Koalicijom "Ravnopravno" koja okuplja **37** nevladinih organizacija, zahtijevajući od Ministarstva zdravlja da riješi problem nestašice hormonske terapije, međutim, nadležno ministarstvo je ostalo neaktivno po navedenom pitanju.

Uključenje pitanja transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba u pitanja rodne ravnopravnosti, demokratije i građanske i političke participacije

Tokom 2022. godine, a nakon što smo doprinijeli prvom uključenju pitanja transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba u Strategiju rodne ravnopravnosti za period 2021-2025. godine, **Spektra je bila angažovana na daljem uključenju TIRV osoba u pitanja rodne ravnopravnosti**. Ovaj cilj smo postigli kroz brojne sastanke, javne događaje i doprinose nacionalnim i međunarodnim izveštajima.

Učešće na javnim događajima

Tokom 2022. godine članovi/ce Asocijacije Spektra govorili/e su na brojnim događajima od kojih su najznačajniji:

- Marija Jovanović i Ksenija Gospić su u periodu od 25. do 27. februara 2022. godine učestvovala na teatarskom festivalu „DAH“ u Beogradu, imajući priliku da govori o aktivnoj ulozi TIRV osoba u umetnosti i rodnoj ravnopravnosti, kao i o značaju uključivanja TIRV tematike u društveno angažovanu umetnost;

- Marija Jovanović i Nikola Ilić govorili su 25. juna 2022. godine na panel diskusiji „Susret sa mladima – povezani u različitosti“ kojoj su prisustvovali mladi članovi/ce političkih partija iz Crne Gore, u organizaciji RYCO – Regionalna kancelarija za saradnju mladih, na kojoj su imali priliku da govore o brojnim temama, uključujući interseksionalni pristup rodnoj ravnopravnosti i važnost uključivanja TIRV zajednice u sva relevantna pitanja koja se tiču političkog učešća, a ne samo ona koja se tiču njihovog rodnog identiteta;

- Jovan Uličević je 1. oktobra 2022. moderirao panel „Zajedno u borbi za demokratiju – Trans zajednice, vlade i politički pokreti“ u Savjetu TGEU-a, a na kome su govorili: Szabolcs Schmidt, EU Komisija, Marc Angel, EUP LGBTI intergrupe, Giovanna Rincon, izvršni direktor Acceptess-T i Lenni Emson, TGEU/Kiev Pride;

- Jovan Uličević je 7. oktobra 2022. godine govorio na panelu „10 godina crnogorske povorce ponosa“, koji je organizovala Kancelarija za „LGBTI lica u Glavnem gradu“;

- Jovan Uličević je tokom 20. i 21. oktobra 2022. godine održao obuku sa NVO Juventas na temu rodne ravnopravnosti za zaposlene u delegaciji EU;

- Jovan Uličević govorio je 2. decembra 2022. godine na konferenciji u organizaciji regionalne LGBTI organizacije ERA, na panelu „Pregled uticaja antirodnih pokreta na pristup pravnoj zaštiti transrodnih, nebinarnih i interpolnih ljudi“;

- Jovan Uličević je 15. i 16. decembra 2022. godine održao predavanja tokom obuke za socijalne radnike u Opštini Podgorica, Dom zdravlja, u organizaciji Glavnog grada;

- Jovan Uličević je 26. decembra 2023. godine govorio na konferenciji „LBTQ žene i rodne politike u procesu pridruživanja EU“ u organizaciji Queer Montenegro.

Kontribucija nacionalnim i međunarodnim izvještajima

Tokom 2022. godine, doprinijeli/e smo različitim nacionalnim i međunarodnim izvještajima, zahvaljujući čemu je dokumentovano stanje ljudskih prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih osoba i rodne ravnopravnosti. U odnosu na to, izvještaji kojima smo doprinijeli su:

- Redovni polugodišnji i godišnji izvještaj **Zaštitniku ljudskih prava i sloboda o stanju ljudskih prava**
- Izvještaj o implementaciji **Akcionog plana za 2021. godinu Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023**
- Godišnji izvještaj ILGA-Europe i Transgender Europe sa ciljem kreiranja Rainbow Map i ocjenjivanja napretka Crne Gore u pogledu poštovanja ljudskih prava LGBTIQ osoba
- Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. i 2022. godinu, u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava LGBTIQ osoba
- Izvještaj State Departmenta o Crnoj Gori za 2021. i 2022. godinu u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava LGBTIQ osoba
- Izvještaj NVO za CEDAW, zajedno sa Centrom za ženska prava i Udruženjem mladih sa hendikepom

Osim navedenih izvještaja, aktivno smo učestvovali smo u **izradi Akcionog plana za 2022. Godinu, Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019.-2023**, te u konsultacijama povodom izrade **Operativnog Plana otvorene javne uprave**, koji je kreiralo Ministarstvo javne uprave u partnerstvu sa National Democratic Institute. Doprinijeli smo i **uključenju TIRV osoba u Nacionalni plan za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprečavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici** (Istanbulска konvencija).

Publikacije koje smo izdali

Kreirali smo informativni materijal u vidu brošure pod nazivom „Kratki vodič o interseksionalnom pristupu rodnoj ravnopravnosti: Crnogorska transrodna zajednica u fokusu rodne ravnopravnosti“”. Vodič je napisan u odnosu na relevantne podatke o potrebama transrodne zajednice u Crnoj Gori, te u skladu sa stavovima i principima Evropske Unije o načinu rješavanja pitanja od značaja za transrodnu zajednicu. Ove dvije komponente su ukombinovane, kako bi se primarnoj ciljnoj grupi za koju je kreirana brošura - donosioci/teljke odluka, imali/e priliku da kroz te prizme sagledaju pitanja od značaja za transrodnu zajednicu. Vodič je napisao Spektrin tim uz konsultacije, ne samo najskorijih istraživanja, već i same TIRV zajednice u Crnoj Gori, dok su za dizajn, prelom, pripremu za štampu, i štampu bili angažovani spoljni saradnici. Vodič je distribuiran donosiocima i donositeljkama odluka sa jasnim zahtjevima transrodne zajednice, te ključnim pitanjima u odnosu na koje je potreban njihov angažman. Takođe, vodič je distribuiran partnerskim organizacijama, sa ciljem pružanja sveobuhvatnog, a kratkog pregleda najznačajnih tema za transrodnu zajednicu u Crnoj Gori, tj. kako bi članovi/ce tih organizacija bili/e u mogućnosti da adekvatno predstave teme od značaja za transrodnu zajednicu, kada je to neophodno u okviru oblasti kojima se oni bave. Dodatno, distribucija brošure nastaviće se i u narednom periodu u skladu sa aktivnostima Spektre.

Izvještaj „Čija je naša rodna ravnopravnost“, prvi je izvještaj o rodnoj ravnopravnosti sa posebnim osvrtom na ljudska prava transrodnih, rodno varijantnih i interpolnih (TIRV) osoba, koje pišu same transrodne, rodno varijantne, nebinarne i rodno kvir osobe. Izvještaj obuhvata period od 2020. do 2022. godine, istovremeno uzima-

jući u obzir i dešavanja od perioda kada je transfeminističko⁹ djelovanje bilo u svom začetku. Ovaj izvještaj nastaje u politički važnom trenutku za feministički pokret, rodnu ravnopravnost, te samu TIRV zajednicu, odnosno u periodu kada se antirodni pokreti¹⁰ širom svijeta, ali i regionu, rasplamsavaju, uzimaju maha, te koordinisano, sa značajnim sredstvima i jakom infrastrukturom, napadaju ljudska prava i rodnu ravnopravnost, koristeći ih za dobijanje i ili zadržavanje svoje političke moći. Iako, još uvjek, ne na svom vrhuncu, u Crnoj Gori ne izostaju strategije antirodnog pokreta, koje su dale rezultate širom svijeta, unazađujući demokratiju, a dovodeći na pozicije moći desne, klerikalne struje, koje instrumentalizuju narušavanje ljudskih prava žena i LGBTIQ osoba za politički, ali i materijalni profit.

Kao i svake godine, izradili/eli smo [Analizu o medijskom izvještavanju o transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama za 2021. godinu](#). Analizu o medijskom izvještavanju smo predstavili na događaju kojem je prisustvovalo preko 20 osoba, među kojima su se našli/e predstavnici/e medija, institucija i civilnog društva, kao i članovi/ce trans zajednice. Promocija je bila medijski ispraćena, a vijest o istoj podijelilo je ukupno 7 medija. Analiza bilježi opadanje interesovanja medija za teme rodne ravnopravnosti koje uključuju transrodne osobe, kao i pojavu senzacionalističkih vijesti o trans osobama prvi put poslije više godina.

Započeli/e smo prvo istraživanje o nasilju i diskriminaciji TIRV osoba, i potrebama TIRV zajednice za servisima psihosocijalne podrške, koje ćemo prezentovati tokom 2023. godine.



⁹ Transfeminizam Emi Koyama definiše kao pokret od strane i za trans žene koje smatraju da je njihovo oslobođenje suštinski povezano sa oslobađanjem svih žena i šire. Koyama napominje da je "takođe otvoren za druge queer, interpolne osobe, trans muškarce, netrans žene, ne-trans muškarce i druge koji saosjećaju s potrebama trans žena i smatraju da je njihov savez sa trans ženama od suštinskog značaja za njihovo oslobođenje."

¹⁰ Antirodni pokreti predstavljaju skup svih aktera koji često koordinisano vrše kampanje različitih formi, sa ciljem instrumentalizacije prvenstveno seksualnih i reproduktivnih prava, ljudskih prava LGBTI osoba, te cijelokupne rodne ravnopravnosti, sa ciljem podrivanja demokratije i dobijanja/održavanja političke moći.

Reagovanja i prisutnost u medijima

U periodu 2022. godine, Spektra bilježi 14 reagovanja. Najveći broj reagovanja odnosio se na napade prostorija LGBTQ centra Drop In, koji je u toku 2022. godine bio napadnut dvaput ([\(23. jula, i 21. decembra\)](#), te reagovanja uz Koaliciju RAVNOPRAVNO, koja su se odnosila na rad funkcionera i institucija vlade Crne Gore, i to: [pozivanje Ministarstva zdravlja ka rješavanju problema nestašice hormonske terapije estradiolom](#), koji ni nakon 5 godina aktivnog zagovaranja Asocijacije Spektre nije riješen, [imenovanje advokata Velibora Markovića](#), poznatog po homofobičnom i mizoginom govoru mržnje, za člana Komisije, koja je trebalo da ispita usaglašenost odredbi Temeljnog ugovora između države Crne Gore i SPC sa pravnim poretkom Crne Gore. U vezi sa Ugovorom, Spektra je takođe putem društvenih mreža izdala saopštenje, u kom je [pozvala premijera, članove/ce Vlade, predsjednicu, i poslanike/ce crnogorskog parlamenta da pažljivo postupaju](#), i ne donose odluke koje bi usporile put Crne Gore ka Evropskoj uniji. Takođe, Spektra je uz druge nevladine organizacije, [zahtjevala od Vlade Crne Gore hitno pokretanje postupaka](#) povodom kršenja prava žena i djece, i javnih napada na profesionalce/ke koji rade na zaštiti žrtava nasilja nad ženama i djecom. Bilježimo reagovanja i povodom dva izolovana slučaja zločina iz mržnje, koji su počinjeni nad crnogorskim građanskim i LGBT aktivistima, odnosno [prijetnje smrću](#) koje su uoči prošlogodišnjeg prajda upućene [Danijelu Kaleziću](#), i [fizički napad na našeg aktivistu Nikolu Ilića, i njegovu partnerku, aktivistkinju Hanu Konatar](#).

Spektra je [osudila izjavu potpredsjednika Vlade Vladimira Jokovića](#), kojom je uvrijedio sve građane/ke koji/e nijesu u mogućnosti i/ili nemaju želju da se ostvare kao roditelji.

Od aktuelnih događaja u regionu, Spektra je organizatorima i učesnicima [Euro Prajd povorke u Beogradu izrazila podršku](#), reagovanjem na prošlogodišnju odluku MUP-a Srbije, da šetnju zabrani. Nakon povorke ponosa u Podgorici, [Spektra je reagovala i povodom opasne politike mržnje Srpske pravoslavne crkve](#), koja je, uoči same povorke, bila katalizator mnogih zločina iz mržnje počinjenih nad srpskom LGBT zajednicom. Na samom početku ruskih agresija prema Ukrajini, [Spektra je izrazila solidarnost njenim građankama i građanima, i pozvala pratioce na pružanje pomoći](#).

U 2022. godini, Spektra, prema MetaBussines Insights bilježi ukupan Facebook doseg od 91 428, viši za 55,4% od istog perioda u 2021. godini na toj društvenoj mreži, koju prati 1 622 pratileca, i Instagram doseg od 101 162, viši za 104,5% od istog perioda u 2021. godini na toj društvenoj mreži, gdje nalog broji 1 511 pratileca. Web stranica [asocijacijaspektra.org](#) bilježi 7,348 pregleda, i 3,988 posjetilaca. Tokom 2022. godine otvorili smo i Twitter i Tik Tok nalog. Prema [Twitter](#) Analytics u periodu od aprila do januara 2023. ostvaren je Tweet Impression od 42 811, a nalog trenutno broji 130 pratileca.

Spektra i u 2022. godini ističe odsustvo tekstova i sadržaja koji se fokusiraju ne samo na transrodni/interpolni identitet osoba, već se bave i drugim aspektima ličnosti. Jedan od problema je i nedostatak inicijative da se pišu i objavljaju tekstovi koji ističu značaj trans aktivizma za opštu populaciju i društvo u cjelini, budući da taj tip aktivističkog djelovanja vodi ka boljem društvu za sve, ka društvu bez nasilja i diskriminacije na bilo kojoj osnovi, dakle ne samo ka tolerantnijem društvu već ka društvu koje slavi različitosti.

Razlog zbog kojih se navedeni problemi najčešće javljaju jeste neobaviještenost novinara i novinarki, te se radi prevazilaženja tog problema aktivističke organizacije koje se bave zaštitom i promocijom prava transrodnih osoba trude, da putem različitih projekata obezbijede dovoljno relevantnih informacija.





Spektra se u medijima pojavila kroz **41 članak**, i govorila na temu **prava na sa-moodređivanje roda** i prava građana i građanki Crne Gore da žive slobodno i autentično birajući svoj identitet, tijelo, i život.

Rješenje **problema nestašice hormone terapije estradiolom** je, kao i sada, bio problem kojim smo se bavili/e i tokom prošle godine. Brojne posljedice po fizičko i psihičko zdravlje trans žena, do kojih je dovelo kontinuirano izbjegavanje rješavanja tog problema od strane Ministarstva zdravlja, bile su razlog naših brojnih saopštenja.

Na **panel diskusiji**, koju smo organizovali/e u junu prošle godine, razgovarali/e smo na temu analize izvještavanja o transrodnim osobama u štampanim, onlajn i elektronskim medijima. Predstavili/e smo kako se u medijima sve manje izvještava o transrodnim osobama, i ukazali/e na nezainteresovanje za pitanja interpolnih osoba. Na panel diskusiji smo istakli/e potrebu za senzibilnijim medijima, koji bi doveli do inkluzivnijeg društva.

U medijima smo ukazili/e i na pojavu **senzacionalizma i negativnog izvještavanja o transrodnim osobama**.

Uz saradnju sa Trans Mrežom Balkan, **predstavili/e smo prvi broj magazina Platforma**, i razgovarali/e o solidarnosti, aktivizmu, i trans iskustvima.

Ukazivali/e smo na našu namjeru, da se kroz **zajedničke napore i saradnju sa ministrom ljudskih i manjinskih prava Fatmirom Gjekom**, usvoji **Zakon o prepoznavanju roda baziranog na samoodređenju do kraja 2023 godine**.

U našim izjavama posvetili/e smo se i podsjećanju na **potrebnu borbu protiv govora mržnje na portalima i mrežama**.

O tome kako nemamo više privilegiju da ustuknemo pred nasiljem, pričali/e smo u okviru **jubilarne Parade ponosa**, kao i tome koliki nas put i dalje čeka do **rješavanja problema LGBT zajednice**. U našim istraživanjima, pokazali/e smo **različite stavove srednjoškolaca vezane za rod, pol i seksualnost**. Na dvodnevnoj radionici u Andrijevici, razgovaralo se o našem **nacrtu zakona o rodnom identitetu, koji smo izradili/e uz podršku doc.dr Ilike Vukčevića, i mr Milorada Markovića**. Poručili/e smo da **rodna ravno-pravnost nema budućnost sve dok se ne bude tretirala kao interseksijska**.

Feministički program

Problem koji Spektra prepoznaće i adresira ovim programom jeste nedovoljna prisutnost feminističkih politika i vrijednosti u svakodnevnim praksama i među opštom populacijom. Dodatno, feministički program prepoznaće i površno, formalističko, i heteronormativno tretiranje feminizma i feminističkih principa u formalnom, i dobrom dijelu neformalnom obrazovanju, što za posljedicu ima neprestano tretiranje feminizma i rodne ravnopravnosti kao isključivo ženskog pitanja. Ovakva situacija sprečava društvenu brobu protiv patrijarhalnog režima, unutar kapitalističkog opre-sivnog sistema, i samim tim omogućava njegov opstanak. Dodatno, Spektra prepoznaće i važnost feminističkog savezništva, kao i njegovanja i jačanja istog, što je jedan od ciljeva ovog programa.

U okviru ovog programa koristimo različite kanale, kako bi se ključne feminističke teme sa margine proširile ka centru, postale opšteprožimajuće, i ostvarile svoj potencijal da transformišu način na koji kreiramo društva, kako u njima živimo, radimo, brinemo, i volimo.

Feministički program ima za cilj da, kroz upotrebu kreativnih metoda i inovativnih pristupa radu, **kombinuje feminističko znanje, umjetnički senzibilitet, i tehnologiju, kako bi kreirala, širila, i redefinisala prostore feminističkog djelovanja.**

Aktivnosti koje su sprovedene u okviru feminističkog programa svrstane su u **4** glavne kategorije: kampanje, edukacija, osnaživanje, i saradnja.



**kampanje koje
smo sprovedli/e**

Kampanja podizanja svijesti o interseksionalnoj rodnoj ravnopravnosti za opštu populaciju: Zašto prajd?

Kampanja „Zašto prajd?” kreirana je da, kroz promociju Povorce ponosa, podigne nivo svijesti o interseksionalnoj rodnoj ravnopravnosti. U kreiranju narativa kampanje učestvovalo je 7 TIRV osoba, a kampanja se sastoji od 16 videa sa porukama vezanim za ovu temu.

Kampanja je na društvenim mrežama ostvarila ukupan doseg od 85 328.

Kampanja osnaživanja TIRV osoba za političku participaciju: Neće da može

Kampanja „Neće da može” kreirana je sa ciljem ostvarivanja višeg nivoa informisanosti o sopstvenim pravima, i važnosti političke participacije među transrodnim, rodno varijantnim, i interpolnim osobama, kao i u cilju njihovog osnaživanja za političku participaciju.

Kampanja je na društvenim mrežama ostvarila ukupan doseg od 32 259, među kojima je nekoliko stotina transrodnih osoba, koje prate društvene mreže Asocijacija Spektra. Samoljepljivi stikeri, koji su kreirani u okviru kampanje, odštampani su u 600 komada, te distribuirani na različitim javnim događajima koje je Asocijacija Spektra, ili njene partnerske organizacije, organizovala, kao i na Desetoj Povorci ponosa održanoj u Podgorici.

Kampanje za Obilježavanje Međunarodnog dana vidljivosti transrodnih osoba i učešća osoba drugaćijih rodnih i polnih identiteta u obilježavanju Međunarodnog dana žena (8. mart): Budućnost je zajednička

Kampanja „Budućnost je zajednička“ kreirana je povodom Međunarodnog dana vidljivosti transrodnih osoba, a sa ciljem promovisanja intersekcionalnog pristupa rođnoj ravnopravnosti, i širenju feminističkih vrijednosti sa posebnim fokusom na solidarnost.

Kampanja je na društvenim mrežama ostvarila doseg preko **60 000**. Videe kampanje lajkovalo je **1 044** ljudi, podijeljena je **451** put, a video je komentarisala **21** osoba.

Kampanja o ljudskim pravima TIRV osoba u odnosu na rodnu ravnopravnost i proces pristupanja EU: Naša prava su vaša odgovornost

Kampanja „Naša prava su vaša obaveza“ kreirana je sa ciljem da jasno prikaže područja u kojima se tretman TIRV osoba u Crnoj Gori značajno razlikuje od standarda Evropske Unije, te da pozove donosioce/teljke odluka da po tom pitanju adekvatno reaguju. Kampanja je takođe promovisana na društvenim mrežama jer je bila edukativnog karaktera i korisna za podizanje svesti o pravima TIRV osoba u široj javnosti.

Kampanja je kao serija karusel postova za društvene mreže, osmišljena od strane **4** člana TIRV zajednice, te dizajnirana od strane kvir osobe. Kampanja je imala ukupan doseg od nešto više od **65 000**, sa oko **300** lajkova i više od **60** dijeljenja.

Edukacija

U okviru segmenta rada koji se tiče edukacije, Asocijacija Spektra je tokom 2022. godine započela sprovođenje **jednogodišnjeg programa** pod nazivom „**Aktivistički MASTERCLASS**“. Program je zamišljen tako, da mladim, posebno transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim aktivistima/kinjama, pruži priliku da se edukuju o kreiranju kampanja, aktivizmu u digitalnim prostorima, osnovama feminizma, principima brige, upotrebi performans umjetnosti u aktivizmu, i brojnim drugim temama. Program uključuje predavače/ice – uspješne, i prepozнате aktiviste i aktivistkinje iz Crne Gore, a za učešće se u toku 2022. godine prijavilo **26** osoba. Aktivnost nastavljamo u 2023. godini, te planiramo da ovu aktivnost zadržimo kao redovnu aktivnost unutar feminističkog programa.

Organizovali smo **radionicu** za **5** TIRV osoba o korišćenju **performans umjetnosti u aktivističke svrhe** u saradnji sa NVO Škart iz Tivta.

Na polju osnaživanja u okviru ovog segmenta rada, Asocijacija Spektra je tokom 2022. godine započela **sprovođenje mentorskog programa**, koji, kroz sastanke sa iskusnim i uspješnim aktivistom za prava LGBT osoba, pruža znanje i alat mladim aktivistima/kinjama. Mentorske sesije održavaju se na mjesечnom nivou, a u njima učestvuje **7** TIRV osoba.

Edukacije na kojima smo učestvovali

Za vrijeme perioda izvještavanja, kapaciteti Asocijacije Spektra su unaprijeđeni kroz sljedeće aktivnosti:

Dvije članice prisustvovali su obuci „**Rodna ravnopravnost unutar procesa pristupanja Evropskoj uniji**”, koju je organizovao Centar za ženska prava.

Dvije članice prisustvovali su panel diskusiji „**Za mržnju nemamo kad – kako unaprijediti regulativu i samoregulaciju u Crnoj Gori, kako bi se spriječilo širenje govora mržnje i dezinformacija**”, koju je organizovao Institut za medije.

Pet članova/ica prisustvovali/e su radionici o korišćenju **performans umjetnosti u aktivističke svrhe**, koju je organizovala Asocijacija Spektra u saradnji sa NVO Škart iz Tivta.

Tri člana/ice prisustvovali/e su **petodnevnoj Antifašističkoj školi**, koju je organizovala Roza Luxemburg Fondacija u Hrvatskoj.

Jedna članica prisustvovala je **sedmodnevnom strateškom planiranju regionalne LGBTIQ asocijacije ERA - Equal rights association**, čija je Asocijacija Spektra članica, održanog u Srbiji.

Jedan član prisustvovao je **dvonedeljnem Internacionalnom treningu za rodno zasnovano nasilje**, koje je organizovala Kvina till Kvina i Švedska policijska služba.

Dva člana učestvovala su u **EuroPride aktivnostima**, održanim u Beogradu.

Dvije članice prisustvovali su obuci „**Combating the anti-gender movements**”, koju je tokom septembra organizovala ILGA Europe.

Dvije članice prisustvovali su obuci za **Upravljanje projektima koji su finansirani iz EU fondova**, održanoj 28. i 29. novembra 2022. godine, u Hotelu Palmon Bay u Herceg Novom, koju je organizovao Centar za građansko obrazovanje.

Jedna članica prisustvovala je treningu „**Monitoring rada javnih institucija i politika, pisanje prijedloga praktičnih politika**”, održanom 8. i 9. decembra 2022. godine, u Hotelu Philia u Podgorici, koji je organizovao Centar za građansko obrazovanje.

Jedna članica prisustvovala je treningu „**Jačanje vidljivosti podržanih projekata i kampanje javnog zastupanja**”, održanom 22. decembra 2022. godine, u Hotelu Cue u Podgorici, koji je organizovao Centar za građansko obrazovanje.

Feministička saradnja i solidarnost

Deseta crnogorska Povorka ponosa, odnosno **Montenegro Prajd**, organizovana je 8. oktobra 2022. godine, u Podgorici, pod sloganom "[Nema više ali](#)". Povorku, i [nedelju dana sadržaja prije povorce](#), organizuje LGBTIQ Asocijacija Queer Montenegro u saradnji sa NVO Juventas, Asocijacija Spektra, Udruženje Stana, NVO Art Attack, Biza Festival i LGBTIQ Kancelarija.

Tokom 2022. godine, podržali smo i [Osmomartovski marš](#), protest za ženska prava i feminističke vrijednosti, koji organizuje Centar za ženska prava.

Redovno smo učestvovali u radu Koalicije "**Ravnopravno**", koja je oformljena sa ciljem uvezivanja što većeg broja nevladinih organizacija, koje se prvenstveno zalaže za ljudska prava LGBTIQ osoba, ali i šira pitanja rodne ravnopravnosti. Koalicija broji preko **40** članica, među kojima je i Asocijacija Spektra. Kroz Koaliciju smo tokom 2022. godine reagovali na brojna kršenja ljudskih prava, načela demokratije, i vladavine prava.

Aktivno smo učestvovali u **sedmodnevnom strateškom planiranju regionalne LGBTIQ asocijacije ERA – Equal rights association**, čija je Asocijacija Spektra članica, a koji je održan u Srbiji. Preko našeg predstavnika, i podpredsjednika odbora, učestvovali smo u Upravnom odboru Transgender Europe.

Razvoj Spektre



Jačanje tima

Tokom 2022. godine, uvećali/e smo naš tim, koji je brojao 7 osoba, što je za 4 osobe više nego tokom 2021. godine. Naš tim su tokom 2022. činili, i nastavljaju da čine:

- Jovan Uličević, izvršni direktor
- Marija Jovanović, koordinatorka feminističkog programa
- Nikola Ilić, koordinator programa za osnaženje zajednice
- Ksenija Gospić, finansijska menadžerka (prethodno volonterka, a zatim službenica za komunikacije)
- Danijela Nikić, menadžerka kancelarije (prethodno pripravnica)
- Miica Prelević, pripravnica, psihološkinja i istraživačica
- Milva Milić, pripravnica, grafička dizajnerka

Dodatno, od 2022. godine, **Spektra po prvi put ima svoje kancelarije, i prostor za zajednicu.**

Tokom 2022. godine, Spektrin tim je prošao brojne obuke kojima smo unaprijedili svoje znanje i vještine za aktivizam, i to učestvovanjem na sljedećim aktivnostima:

Dvije članice prisustvovalle su obuci „Rodna ravnopravnost unutar procesa pristupanja Evropskoj uniji”, koju je organizovao Centar za ženska prava;

Dvije članice prisustvovalle su panel diskusiji „Za mržnju nemamo kad – kako unaprijediti regulativu i samoregulaciju u Crnoj Gori kako bi se spriječilo širenje govora mržnje i dezinformacija”, koju je organizovao Institut za medije;

Tri člana/ice prisustvovali/e su petodnevnoj Antifašističkoj školi, koju je organizovala Rosa Luxemburg Fondacija u Hrvatskoj;

Jedan član prisustvovao je dvonedeljnem Internacionalnom treningu za rodno zasnovano nasilje, koje je organizovala Kvina till Kvina i Švedska policijska služba;

Dvije članice prisustvovalle su obuci „Combating the anti-gender movements”, koju je organizovala ILGA Europe tokom septembra;

Dvije članice prisustvovalle su Obuci za upravljanje projektima koji su finansirani iz EU fondova, koji je organizovan od strane Centra za građansko obrazovanje;

Jedna članica prisustvovala je treningu „Monitoring rada javnih institucija i politika, pisanje prijedloga praktičnih politika”, koji je organizovan od strane Centra za građansko obrazovanje;

Jedna članica prisustvovala je treningu „Jačanje vidljivosti podržanih projekata i kampanje javnog zastupanja”, koji je organizovan od strane Centra za građansko obrazovanje.

Budžet i finansije

Godina	Budžet	Procenat (uvećanje, smanjenje)
2022	94 007	10,36%
2021	85 179	-16,67%
2020	102 214	79,52%
2019	59 938	436,24%
2018	10 618	
2017	0	

2022

- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
- Ministarstvo finansija, rada i socijalnog staranja
- Centar za građansko obrazovanje
- Council of Europe
- Ambasada Sjedinjenih Američkih Država
- FRIDA Young Feminist Fund
- Mama Cash
- Legal Empowerment Fund
- International Trans Fund
- LGBTI Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey
- Reactor - Research in action
- FRIDA - Young Feminist Fund
- Transgender Europe TGEU

2021

- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA
- FRIDA - Young Feminist Fund
- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
- Ministarstvo kulture
- Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava EIDHR 2019

2020

- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association - ILGA
- Stonewall Community Foundation
- Ambasada Sjedinjenih Američkih Država
- Ministarstvo kulture
- Institut za medije Crne Gore
- Regional Youth Cooperation Office (RYCO)
- The Eurasian Key Population Health Network (EKHN)
- Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
- FRIDA - Young Feminist Fund

2019

- Trag Fondacija
- Stonewall Community Foundation
- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
- NVO Juventas
- Fond za aktivno građanstvo - FAKT
- The Eurasian Key Population Health Network (EKHN)
- Institut za medije
- Evropska unija
- FRIDA - Young Feminist Fund

2018

- Planet Romeo
- Transgender Europe TGEU
- FRIDA - Young Feminist Fund



Ministarstvo rada
i socijalnog
staranja



Ministarstvo ljudskih
i manjinskih
prava



Ministarstvo
javne uprave

